

Ovi konkretni podaci pokazuju da se i kod okopavina mogu korisno upotrebiti pojedine vrste veštačkih đubriva zasebno i u kombinacijama. S druge strane pružaju ovi rezultati dosta dokaza koliko skup eksperimentat može biti za gazdinstva upotreba ovih skupih đubriva, ako zemljište nije prethodno ispitano s pogledom na rentabilnost, a ovo mogu ispitati samo specialiste agronomi. Zato treba da bude prva briga

Slika br. 4. Izgled parcela pod repom u prvoj polovini jula meseca.

merodavnih faktora da se što pre pristupi uredenju i osposobljenju naših Poljoprivrednih Fakulteta i Oglednih Poljoprivrednih Stanica za sistematski rad po ovom i drugim važnim pitanjima biljne i stručne proizvodnje. Za ovu stvar ne treba žaliti sredstava, jer ni jedno preduzeće državno ili samoupravno ne će doneti toliko koristi narodu i državi koliko ovi Instituti, radeći na polju podizanja naše nacionalne privrede.

Ing. Rado Lah — Ljubljana

Vpliv Kmetijske družbe na kulturne ustanove v Sloveniji

Kmetijska družba, ki je bila v Ljubljani ustanovljena že 1767. leta, je ves čas svojega obstoja tvorila središče celotnega kmetijskega pospeševanja in napredka ter se je, predvsem v bivši deželi Kranjski, smatrala za glavno zastopnico kmetijstva. V tem pogledu je njeno delovanje dobro znano in uvaževano od oblasti. Ni pa toliko znano njeno ostalo prosvetno udejstvovanje, ki je posebno v minulem stoletju dalo podlago za ustanovo večine kulturnih zavodov, s katerimi se še danes ponaša Slovenija. Umestno je torej, da navedemo tu vsaj nekatere kulturne institucije Slovencev, ki jih je Kmetijska družba bodisi sama ustanovila, bodisi dala pobudo za njih ustvaritev.

Predvsem je omeniti, da je Kmetijska družba tekom svojega stotriinšestdesetletnega obstoja večkrat menjala svoj naslov. 1767. leta je

bila ustanovljena kot »Društvo za kmetijstvo in koristne umetnosti na Kranjskem«. Po dvajsetletnem prekinjenju svojega delovanja se je 1809. leta obnovila kot »Poljedelsko društvo kranjskih deželnih stanov«, ki je delovalo za časa francoske okupacije. Nekoliko živahnješe se je začela gibati »c. kr. Kmetijska družba kranjska« obnovljena 1821. leta, ko ji je glavni odbor spremenil ime v »Slovensko Kmetijsko družbo«, občni zbor 1919. l. pa jo nazval »Kmetijska družba za Slovenijo«.

Z državnim preobratom 1929. leta je nastala potreba zopetne spremembe imena in tako imamo danes »Kmetijsko družbo v Ljubljani«.

To je bilo potrebno navesti v informativne svrhe, da ne bo morda kdo mislil, da so bile to različne družbe.

Oglejmo si pa sedaj delovanje Kmetijske družbe na prosvetnem polju v obče, bilo to v zvezi s kmetijskim napredkom ali pa s splošno kulturo Slovencev. To njeno delovanje delimo v naslednje dele:

1. Kmetijsko šolstvo.
2. Kmetijske organizacije.
3. Obrtno šolstvo.
4. Znanstveni zavodi.
5. Socijalne institucije.

I. Kmetijsko šolstvo. Prvo šolo za kmetijstvo je ustanovilo »Društvo za kmetijstvo« 1771. leta in jo nazvalo »Očitna šola za kmetijstvo«. Društvo je iz lastnih sredstev plačevalo učitelja jezuita Janeza Giela in nakupilo za učence potrebne knjige in gospodarske spise. To šolo so posečali najpreje učenci modroslovja in bogoslovja, ki pa niso kazali posebnega zanimanja za ta pouk in so kmalu izostali. Pozneje so zanj hoteli pridobiti kmetske sinove, ki pa še tedaj niso umeli nemščine in zato ta zavod tudi pri njih ni dosegel svojega namena. Iz tega razloga je vlada 1780. l. to šolo ukinila.

Bolj uspešna je bila »Poljedelska šola«, ustanovljena 1850. l. na vsodbudo kmetijskega ministarstva, ki jo pa samo ni podpiralo. Dovolilo je le, da se zanjo uporablja del drž. podpore za konjerejo. Ostali znesek so prispevali graščaki in veleposestniki, deloma dežela. Šola je bila triletna: eno leto teorija, dva leti praksa. Prvo leto so se učenci v družbenih prostorih na Poljanah, pripravljali teoretično iz naravoslovnih ved, ostali dve leti so pa bili v praksi na večjih posestih na deželi. Ko so bile 1863. l. temu zavodu odvzete podpore iz deželne blagajne, je prenehala s svojim delovanjem.

Tretjič je poskušala Kmetijska družba obnoviti kmetijsko šolo 1865. l. v Ljubljani. Pozneje je pridobila grofa Lomtjerija, da je dal v to svrho svoje posestvo v najem, ki ga je 1871. l. izročila deželnemu odboru, ki je konečno 1872. l. ustanovil »Kmetijsko šolo na Slapu, pri Vipavi«. Ta je bila pozneje premeščena na Grm pri Novem mestu. Četudi je bila kmetijska šola deželna ji je Kmetijska družba posvečala svojo skrb ter jo podpirala, kjer je mogla.

Več uspeha je dosegla s »Podkovsko šolo in bolnišnico za živino«. Že 1844. l. je družba začela pripravljati vse potrebno za otvoritev te šole, toda šele 1850 l. je lahko začela s poukom. Na podkovski šoli se je poučevala živinoreja, živinozdravstvo in podkovstvo. Ta zavod se je tako lepo razvil, da je kmalu postal vzor drugim deželam in je zato kmetijski zbor na Dunaju 1870. l. sklenil, da se taki zavodi ustanavljajo tudi po drugih deželah. Kmetijska družba je to šolo oskrbovala do 1922. l., ko jo je prevzela naša država v svojo upravo.

Nič manj važna ni »Kmetijsko-gospodinjska šola«, ki jo je družba ustanovila 1898. l. Ta zavod je bil prvi v Sloveniji. Na njem se je vzgojilo na stotine kmetijskih deklet v dobre kmeške gospodinje, sčim si je pridobil dober sloves. Po vojni je postala potreba po vzgojivni učiteljici za kmetijsko-gospodinjsko šolstvo. Manjkali so povsod predpogoji za to. Tedaj je Kmetijska družba dala svojo gospodinjsko šolo na razpolaganje ter ji priključila še seminar za gospodinjske učiteljice. V njem je bilo že izobraženih lepo število učiteljic, ne samo slovenskih, ampak tudi srbo-hrvatskih, ki danes delujejo po vsej državi. To šolo vzdržuje Kmetijska družba še dandanes popolnoma sama, dobiva zanjo le manjše drž. podpore.

II. Kmetijske organizacije. Kmetijska družba je tekom svojega delovanja za napredek v kmetijstvu skušala v posameznih kmetijskih pamogah še bolj poglobiti delovanje in je v ta namen ustanovila razne odseke, iz katerih so se pozneje stvorila samostojna društva.

Konjerejo je pospeševala s Konjerejskim odsekom, ki je samostojno deloval že od l. 1870., dokler se ni v l. 1924. spremenil v »Konjerejsko društvo«. Po prevratu je konjerejski odsek razširil svoje delovanje čez celo Slovenijo, pozneje se je pa razcepil v dva odseka za ljubljansko in mariborsko oblast, ki sta se spremenili v Konjerejski društvi. Ko je pa nastala dravska banovina sta se obe društvi združili v eno v »Konjerejsko društvo za dravsko banovino«.

»Slovensko čebelarsko društvo« je Kmetijska družba ustanovila že leta 1897., mu nudila sadež v svojih prostorih ter mu tako dolgo pomagala dokler se ni popolnoma osam osvojilo in pričelo izdajati svoj lastni list »Slovenski čebelar«. V začetku obstoja tega društva je opravljal tajniške posle družbeni tajnik, ki je dal društvu podlago za nadaljne njegovo delovanje.

Vinarsko društvo za Slovenijo izvira iz Kmetijske družbe, ki je 1920. l. ustanovila poseben odsek za pospeševanje vinarstva. Ta odsek je imel svoj sedež v Mariboru in se 1927. l. spremenil v posebno Vinarsko društvo, ki izdaja svoj list »Naše Gorice«. Temu društvu je pomagala Kmetijska družba na noge s tem, da mu je prepustila ves fond družbenega vinarskega odseka.

»Sadjarsko in vrtnarsko društvo za Slovenijo« je pri svoji ustanovitvi 1921. l. dobilo oporo pri Kmetijski družbi, ki mu je dala svoje prostore na razpolago kakortudi svoje strokovnjake, ki so bili glavni funkcionarji te organizacije. Sicer je pa bilo sadjarstvo

ena izmed glavnih panog, ki jih je Kmetijska družba več kot sto let pospeševala predvsem z vzgojo sadnega drevja.

»Perutninarsko društvo« je Kmetijska družba ustanovila že 1906. l. in mu pomagala do delovanja. Iz tega društva je pozneje nastala perutninarska zadruga in ko je ta 1911. l. likvidirala, je družba poverila to delo Perutninarskemu odseku, ki je deloval do vojne 1914. l. Po vojni ga je obnovila in sedaj intenzivno pospešuje.

»Kuncerejski odsek« pri Kmetijski družbi je nastal iz Kuncerejskega društva ki se pa ni moglo tako uspešno razvijati dokler ni prišlo v okvir družbe. Dandanes ima že agilne funkcionarje, ki so priredili že par razstav in hočejo razširiti zanimanje za kunce po vsej Sloveniji.

V tem se je razvijalo delovanje Kmetijske družbe za pospeševanje posameznih pomog kmetijstva potom samostojnih odsekov in društev.

III. Socialne institucije. Kmetijska družba ni skrbela samo za napredek v kmetijstvu in za kulturne ustanove, ampak je delovala tudi v socialnem pogledu za splošno korist prebivalstva.

Zavarovanje proti požaru je družba začela priporočati že 1776. l. ter v III. zvezku »Zbirke koristnih naukov« opisala, kako naj bi se ustanovila zavarovalnica zoper škode po ognju. Ta načrt se je pa uresničil šele 1825. l., ko se je Štajerska kmetijska družba obrnila na Kranjsko kmetijsko družbo, da bi to zavarovanje izvedli obedružbi skupaj. Posledica dogovora je bila ustanovitev »Vzajemne zavarovalnice zoper škode po ognju«. Ta dogodek pomenja za tisti čas veliko socialno pridobitev in ravno Kmetijski družbi gre zasluga za uresničenje te človekoljubne ustanove.

Zaklad za posle pomenja drugo važno socialno ustanovo za najnižje sloje. Družba je začela misliti, kako bi vzgojila pridne in poštene posle. V ta namen je 1826. l. sklenila, da hoče vsako leto obdarovati najboljše izmed njih. Ta sklep se je pa izvrševal šele od 1838. l. nadalje, ko so namreč tako posli dobivali darila v obliki hranilnih knjižic, v vrednosti od 5 goldinarjev. Ker so pa bila ta darila prenizka, večjih pa družba ni mogla podeljevati, zato je ta uredba prenehala že 1843. l. Pozneje se je v isti namen ustanovil poseben zaklad za posle, iz katerega so dobili starejši nagrade, ki so se vsako leto razdeljevale med nje in sicer do vojne dobe. Ker je pa po svetovni vojni ta zaklad izgubil svojo vrednost, je prenehalo to delovanje.

Srenjske žitnice, so bile ustanove, ki naj bi obvarovale ljudstvo pred lakoto obenem pa regulirale cene v posameznih letih. Že 1780. l. do 1875. l. je Društvo poljedelstva razmotrivalo, kako bi se na Kranjskem postavile srenjske žitnice pri soseskah. Toda do izvršitve tega načrta tedaj ni prišlo. Šele 1820. l. je bila v Mokronogu zgrajena prva taka žitnica. Družba jo je pa 1833. l. postavila v Ljubljani, ki je pa delovala le do l. 1845. Tedaj je pa prenehala in vanjo se je naselila predilnica, pozneje je pa te prostore zavzela Sladkorna tovarna.

Iz teh kratkih podatkov je razvidno kako vsestransko je bilo delovanje Kmetijske družbe tekem njenega 160 letnega obstoja in kako je na vseh kulturnih poljih zapustila spomin, ki še danes pričajo o širokozrasovanem delovanju te korporacije.